

PRAVO I DIGITALNE TEHNOLOGIJE
Priredio: Dr Marko Carić, redovni profesor

LAW AND DIGITAL TECHNOLOGY
Edited by: Marko Carić, PhD, Full Professor

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
Pravni fakultet u Novom Sadu
University Business Academy Novi Sad
Faculty of Law in Novi Sad

Novi Sad 2019.

Zbornik referata sa XVI Međunarodnog naučnog skupa
„Pravnički dani - Prof. dr Slavko Carić”
26. – 28. septembar 2019. godine u Novom Sadu,
u organizaciji Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu
Pravni fakultet u Novom Sadu

Izdavač:

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Pravni fakultet u Novom Sadu
Geri Karolja br. 1, telefon: 021 400 – 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Recenzenti:

Dr Marko Carić, redovni profesor Emeritus dr Milorad Bejatović Akademik dr Vesna Vučković, redovni profesor	Dr Darko Golić, vanredni profesor Dr Predrag Mirković, vanredni profesor
Dr Mirjana Knežević, redovni profesor Dr Vladimir Medović, vanredni profesor	Dr Mirko Smoljić, vanredni profesor Dr Marijana Mladenov, docent Dr Jelena Stojšić-Dabetić, docent Dr Joko Dragojlović, docent
Dr Vladimir Kozar, vanredni profesor	

Za izdavača:

Dr Marko Carić, redovni profesor

Urednik:

Dr Marko Carić, redovni profesor

Štampa:

Štamparija FELJTON, Novi Sad

Tiraž: 80

ISBN
978-86-6019-103-0

Programski odbor:

Dr MARKO CARIĆ, redovni profesor | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu, Dekan | Republika Srbija
Emeritus dr MILORAD BEJATOVIĆ | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu | Republika Srbija

Dr MIRKO KULIĆ, redovni profesor | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu, Rektor | Republika Srbija

Akademik dr MIODRAG N. SIMOVIĆ, redovni profesor | Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine | Bosna i Hercegovina

Dr DUŠANKA ĐURĐEV, redovni profesor | Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu | Republika Srbija

Dr MILENKO KREĆA, redovni profesor u penziji | Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu | Republika Srbija

Dr RODOLJUB ETINSKI, redovni profesor u penziji | Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Urednik Sekcije za međunarodno pravo Kopaoničke škole prirodnog prava | Republika Srbija

Akademik dr RADOVAN VUKADINOVIĆ, redovni profesor | Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci | Bosna i Hercegovina

Dr MIRJANA KNEŽEVIĆ, redovni profesor | Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet | Republika Srbija

Akademik dr VESNA VUČKOVIĆ, redovni profesor | Univerzitet "Adriatik" – Bar, Sudija Vrhovnog suda Crne Gore | Republika Crna Gora

Dr MILE MATIJEVIĆ, redovni profesor | Univerzitet za poslovne studije, Fakultet pravnih nauka, Dekan | Bosna i Hercegovina

Dr MIRKO SMOLJIĆ, vanredni profesor | Sveučilište Sjever, Varaždin | Republika Hrvatska

Dr SLAVOMIR RUDENKO | Pravni fakultet, Panevropski univerzitet u Bratislavi | Republika Slovačka

Dr IVAN BULATOVIĆ, profesor strukovnih studija | Beogradska poslovna škola – Visoka škola strukovnih studija, Nacionalni savet za visoko obrazovanje | Republika Srbija

Mr KAMENKO KOZARSKI | Predsednik Prekršajnog suda u Novom Sadu | Republika Srbija

MIROSLAV ALIMPIĆ | v.f. predsednika Višeg suda u Šapcu, Sudija Apelacionog suda u Novom Sadu | Republika Srbija

Dr ILIJA ZINDOVIĆ | Sudija Apelacionog suda u Kragujevcu | Republika Srbija

Organizacioni odbor:

Dr MARKO CARIĆ, redovni profesor - Predsednik Organizacionog odbora

Emeritus dr MILORAD BEJATOVIĆ

Dr ŽELJKO BJELAJAC, redovni profesor

Dr VLADIMIR MEDOVIĆ, vanredni profesor

Dr VLADIMIR KOZAR, vanredni profesor

Dr DARKO GOLIĆ, vanredni profesor

Dr PREDRAG MIRKOVIĆ, vanredni profesor

Dr MARIJANA MLADENOV, docent

Dr JELENA STOJŠIĆ- DABETIĆ, docent

Dr JOKO DRAGOJLOVIĆ, docent

Sekretar:

Dr MAJA SUBOTIN, docent

Dr Joko Dragojlović, docent
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Pravni fakultet u Novom Sadu
e-mail: jdragojlovic@pravni-fakultet.info

Msr Gordan Grujić
Advokatski pripravnik u advokatskoj kancelariji Životić
e-mail: gogi_94@hotmail.com

KRIVIČNO DELO RAČUNARSKA PREVARA – SPECIFIČNOSTI I STANJE U REPUBLICI SRBIJI

Apstrakt:

Pored velikih prednosti i mogućnosti koje donose računari i računarske mreže u gotovo svim sferama društvenog delovanja, računari i računarske tehnologije sve više postaju i sredstvo izvršenja mnogobrojnih krivičnih dela. Zakonodavna aktivnost najpre razvijениh, a kasnije i drugih zemalja krenula je u pravcu određivanja „novih“ krivičnih dela. U tom smislu krivično zakonodavstvo naše zemlje po prvi put 2003. godine izmenama i dopunama Krivičnog zakonika propisuje određena krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka. Donošenjem Krivičnog zakonika iz 2005. godine u posebnoj glavi XXVII, propisana su krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka. Krivično delo računarska prevara predstavlja poseban oblik prevare koji čini onaj ko unese netačan podatak, propusti unošenje tačnog podatka, ili na drugi način prikrije ili lažno prikaže podatak i time utiče na rezultat elektronske obrade i prenosa podataka, u nameri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist i time drugom prouzrokuje imovinsku štetu. U radu autori su ukazali na specifičnosti i osnovna obeležja krivičnog dela računarske prevare.

Ključne reči: Računar, računarski kriminalitet, prevara, računarska prevara.

UVOD

Danas je gotovo nemoguće zamisliti funkcionisanje bilo kog segmenta društva bez upotrebe računara i računarskih sistema. Zahvaljujući ogromnoj moći da brzo i efikasno memorišu i obrade veliki broj podataka informacione tehnologije se koriste u svakom aspektu ljudske delatnosti. Njihove mogućnosti nisu ostale nezapažene ni kod određenih pojedinaca ili grupa ljudi čiji je motiv sticanje protivpravne imovinske koristi ili nanošenje štete drugom licu.¹ Ovako

1 Simović, M., Jovašević, D., Simović, V., (2017). Zaštita računarske bezbednosti

motivisana upotreba računara i računarskih mreža ustanovljava pojavu posebnog oblika kriminaliteta koji se po svojim oblicima ispoljavanja, sredstvima izvršenja i drugim specifičnostima razlikuje od klasičnog. Sa zloupotrebom računara povezuju se veoma različite forme ponašanja te se s toga u krivičnopravnoj literaturi koriste brojni termini kojima se takva ponašanja kvalifikuju. To su: zloupotreba kompjutera, delikti uz pomoć kompjutera, računarski kriminalitet, informatički kriminalitet, tehno-kriminalitet i sl.² Imajući u vidu da su pojmom kompjuterski kriminalitet obuhvaćeni različiti oblici kriminalne delatnosti razumljivo je da još uvek ne postoji jedna opšteprihvaćena definicija ovog fenomena već samo pokušaj definisanja.

Prvu definiciju kompjuterskog kriminaliteta dao je Don Parker.³ Prema ovoj definiciji svaki događaj vezan za zloupotrebu tehnologije u kojem žrtva trpi ili bi mogla da trpi određeni gubitak a učinilac deluje u nameri da sebi pribavi određenu korist predstavlja kompjuterski kriminalitet. U svom delu „Computer crime“ August Bequai-a kompjuterski kriminalitet definiše kao vršenje krivičnog dela sa ciljem prisvajanja novca ili vršenja političke ili poslovne manipulacije kod koga se kao predmet ili objekat napada koristi kompjuter.⁴

U domaćem zakonodavstvu visokotehnoški kriminalitet je prvi put definisan u Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnoškog kriminaliteta.⁵ Prema odredbama ovog zakona vršenje krivičnih dela kod kojih se kao objekat ili sredstvo izvršenja javljaju računari, računarske mreže, računarski podaci, kao i njihovi proizvodi u materijalnom i elektronskom obliku predstavlja visokotehnoški kriminalitet. Ovo znači da visokotehnoški kriminalitet obuhvata krivična dela kod kojih se računari koriste kao sredstvo izvršenja ili kao objekat izvršenja kao i krivična dela koja se vrše na osnovu nezakonitog korišćenja interneta.⁶ Sva ova sagledavanja pojma kompjuterskog kriminaliteta upućuju na zaključak da se pri definisanju ovog pojma u strukturu definicije moraju inkorporisati tri osnovna elementa ovog pojma: način izvršenja, sredstvo izvršenja i posledica kriminalnog delovanja.⁷

Porediznetog, kompjuterski kriminalitet predstavlja oblik kriminalnog ponašanja kod koga se korišćenje kompjuterske tehnologije i informatičkih sistema ispoljava kao

putem krivičnog prava u: Milovan Stanišić (urednik) Internacional scientific conference of information technology and data related research „information security“, Beograd, Univerzitet Singidunum, str. 80-81.

2 Petrović, S. (2002) Kompjuterski kriminal, Beograd, MUP Srbije, str. 273-294.

3 Parker, D., (1973). Computer abuse, Springfield, p. 70.

4 Bequai, A., (1978). Computer crime, Lexington, p. 4.

5 Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnoškog kriminala, *Službeni glasnik RS*, br. 61/05 i 104/09.

6 Dragojlović J., Danojlić M., (2015). Krivično delo pravljenje i unošenje računarskih virusa kao oblik ugrožavanja računarskih sistema u: Milorad Bejatović (urednik) „Prilagođavanje pravne regulative aktuelnim trendovima u regionu“, „Pravnički dani prof. dr Slavko Carić, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 639-648.

7 Matijašević, J., Ignjatijević, S., (2010). Kompjuterski kriminalitet u pravnoj teoriji, pojam, karakteristike, posledice, 9. Naučno-stručni simpozijum Infotex, Jahorina, Istočno Sarajevo, Elektrotržnički fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, str. 853.

način izvršenja krivičnog dela ili se kompjuter upotrebljava kao sredstvo i cilj izvršenja, čime se ostvaruje neka u krivičnopravnom smislu relevantna posledica.⁸ Drugim rečima to je upotreba informacione tehnologije radi sticanja materijalne ili druge koristi. Navedene definicije kompjuterskog kriminaliteta upućuju na određene specifičnosti ovog oblika kriminalnog delovanja po kojima se on razlikuje od konvencionalnog kriminaliteta. Te specifičnosti se odnose na veoma veliku fenomenološku raznolikost, karakteristike učinalaca ovih krivičnih dela, težinu posledice ili visinu štete, veliku tamnu brojku, širinu prostora kriminalnog delovanja.⁹ Fenomenološka raznovrsnost je jedna od osnovnih karakteristika računarskog kriminaliteta. To je kriminalitet čije forme ispoljavanja prate dostignuća novih tehnologija pa se mogućnosti zloupotrebe znatno unapređuju. Pored postojećih krivičnih dela, koje zbog upotrebe računara, menjaju vid ispoljavanja (krađa, prevara, falsifikovnje i sl.) pojavljuju se i novi, mnogo opasniji vidovi protivpravnog ponašanja koja prevazilaze granice države i njene nacionalne jurisdikcije što ga čini transnacionalnim problemom. U ranijem periodu krivična dela iz ove grupe vršila su lica koja predstavljaju specifičnu kategoriju. To su lica koja poseduju stručna i praktična znanja iz oblasti visoke tehnologije. Za razliku od ostalih kriminalaca to nisu delikventne, nasilne ili socijalno neprilagođene ličnosti. Danas je situacija znatno izmenjena. Širenje informatičke pismenosti je savremeni trend. Pojednostavljeno korišćenje računara i njihova dostupnost omogućavaju brzo sticanje znanja i veštine za vršenje ovih krivičnih dela.

S obizom da se kompjuterski kriminalitet vrši u ambijentu u kojem je na malom prostoru koncentrisan i uređen veliki broj podataka dostupnih svim korisnicima, izvršilac ovih krivičnih dela se ne mora naći na mestu izvršenja kriminalnog delovanja, što implicira visok nivo prikriivenosti, a istovremeno nizak stepen mogućnosti otkrivanja ovih krivičnih dela.¹⁰ Pošto se radi o distancionim krivičnim delima i malom riziku od otkrivanja učinioca kao i o velikoj mogućnosti kriminalaca da prikriju svoje kriminalne radnje, veoma je teško prikupiti podatke o ovom kriminalitetu što govori o tome da je njegova tamna brojka ogromna. Prema nekim pocenama ona se kreće do čak 90%.¹¹ Štete, kao posledice ovih krivičnih dela su veoma velike i teško sagledive. One mogu biti imovinske prirode, kada izvršilac za sebe ili za drugo lice pribavi protivpravnu imovinsku korist ili prouzrokuje štetu. Međutim, prouzrokovanje štete može biti i nematerijalne prirode. To je slučaj kada se zloupotrebom računara otkrije tuđa poslovna tajna, povredi tuđe moralno pravo, naruši poslovni ugled i sl.

Iz godine u godinu kompjuterski kriminalitet postaje sve efikasniji i sofisticiraniji, a borba protiv njega sve ubrzanija što zahteva, između ostalog, i odgovorarajuću pravnu regulativu na nacionalnom i međunarodnom nivou kao i uspostavljanje specijalizovanih službi obučeni za otkrivanje, praćenje i hvatanje *cyber* kriminalca. U tom smislu su u krivično zakonodavstvo naše zemlje novelama

8 Aleksić, Ž., Škulić, M., (2007). *Kriminalistika*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 476.

9 Dragojlović, J., Krstinić, D., (2015). Evropski standardi u borbi protiv visokotehnološkog kriminaliteta i njihova implementacija u republici Srbiji, *Evropsko zakonodavstvo*, 14 (51) str. 93-94.

10 Matijašević, J., Ignjatijević, S., op. cit. 853.

11 Dimovski, D., (2010). Kompjuterski kriminalitet, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 55, str. 205.

KZ iz 2003. godine prvi put uvedena krivična dela kojima se štiti bezbednost računarskih podataka. Istovremeno su stvoreni i institucionalni okviri za borbu protiv visokotehnološkog kriminaliteta, osnovano posebno tužilaštvo za visokotehnološki kriminalitet i odeljenje Višeg suda u Beogradu za visokotehnološki kriminalitet uz istovremeno formiranje specijalizovanih organa u MUP-u. Objekat zaštite kod računarskih krivičnih dela jeste bezbednost računarskih podataka i sistema odnosno računarske mreže.¹² Iako je uobičajeno da se ova krivična dela obuhvate pojmom „kompjuterski kriminalitet“ zakonodavac u Republici Srbiji upotrebljava termin „računarski kriminalitet“ ali se koristi i termin visokotehnološki kriminalitet.¹³

KRIVIČNO DELO RAČUNARSKA PREVARA

Računarska prevara je regulisana članom 301 Krivičnog zakonika¹⁴ u okviru glave XXVII u kojoj su sistematizovana krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka. Iako su Internet, računari i računarske mreže tvorevine savremenog doba prevara nije. Prevaram se, u krivičnopravnom smislu, podrazumeva svako postupanje koje lažnim prikazivanjem ili prikriivanjem činjenica neko lice dovodi ili održava u zabludi i time se navede da na štetu svoje ili tuđe imovine vrši ili propusti vršenje neke radnje.¹⁵

U Krivičnom zakoniku¹⁶ je računarska prevara je određena kao lažno prikazivanje, prikriivanje ili netačno unošenje bitnog podatka u računar čime se utiče na rezultat elektronske obrade ili prenos podataka sa ciljem da se sebi ili drugom licu pribavi materijalna korist i drugome nanese šteta. Drugim rečima računarska prevara predstavlja vršenje krivičnog dela prevare korišćenjem računara. Ovako definisan pojam računarske prevare je veoma širok i podrazumeva vršenje i drugih protivpravnih radnji upotrebom računara. Zbog toga je neophodno precizirati radnje izvršenja ovog krivičnog dela. Te radnje su unošenje, brisanje, izmena ili oštećenje podataka kao mogući načini lažnog prikazivanja ili prikriivanja podataka.¹⁷ Iako se u literaturi kompjuterska (računarska) prevara i internet prevara koriste kao sinonimi važno je istaći da su to različiti fenomeni. Internet prevara može biti svaka prevara prilikom koje lice koje je vrši lažnim prikazivanjem ili prikriivanjem činjenica koristi bilo koju komponentu interneta (chat rooms, websites, e-mail i sl.) da bi se neko lice

12 Jovašević, D., (1998). Obeležja kompjuterskog kriminaliteta, *Pravni informator*, br. 3, str. 56-62.

13 Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, Službeni glasnik RS, br. 61/05 i 104/09.

14 Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16.

15 Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16, član 208.

16 Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16, član 301, stav 1.

17 Babović, M., Računarskaprevara i internet prevara, preuzeto sa: www.stojkovic.co.rs/pdf/prevara.pdf (22.04.2019)

dovelo ili održavalo u zabludi.¹⁸ Internet prevare su, u stvari, klasične prevare koje koriste Internet kao sredstvo izvršenja. Njihov izvršilac nema uticaj na rad računara ili elektronsku obradu podataka. Suprotno njima, računarskim prevarama se računar različitim radnjama „obmanjuje“ i navodi na rezultat koji je usmeren na sticanje protivpravne dobiti i nanošenje štete drugom licu.¹⁹ Nije svaka internet prevara obavezno i računarska prevara, ali ni svaka računarska prevara ne mora biti internet prevara, jer za njeno izvršenje nije neophodno korišćenje interneta.

Prema odredbama člana 301 KZ-a računarska prevara se sastoji u unošenju netačnog podatka, propuštanjem unošenja tačnog podatka ili bilo koji drugi način prikrivanja ili lažnog prikazivanja podatka kojim bi se uticalo na obradu ili prenos tih podataka u nameri da se sebi ili drugom pribavi protivpravna imovinska korist i time prouzrokuje šteta drugom licu. Ovo krivično delo predstavlja poseban oblik prevare od koga se razlikuje utoliko što se u zabludu ne dovodi ili održava neko lice već se unošenjem netačnog podatka, neunošenjem podatka ili bilo kojom drugom radnjom računar navodi na takvu obradu podataka koja će nekom licu doneti imovinsku korist ili drugom licu prouzrokovati štetu.²⁰

Kao radnja izvršenja ovog krivičnog dela zakonska odredba predviđa dve alternativne delatnosti: unošenje netačnog podatka i propuštanje unošenja podatka kao i bilo koji drugi način prikrivanja ili lažnog prikazivanja podatka od strane lica koje ima obavezu da taj podatak unese u računar ili računarsku mrežu.²¹ Unošenje netačnog ili neistinitog podatka predstavlja radnju lažnog prikazivanja računarskog podatka pri čemu nije značajno da li je taj podatak delimično ili potpuno neistinit, već je od značaja da li je kao takav podoban da utiče na rezultat elektronske obrade ili prenos podataka. Neunošenje (propuštanje unošenja) podatka predstavlja radnju prikrivanja koja se, takođe, odnosi na podatak koji je po svom značaju, karakteru, vremenu unošenja podoban da utiče na tok i postupak elektronske obrade ili prenos podataka u računarskoj mreži.

Posledica izvršenja ovog krivičnog dela jeste izmenjen rezultat elektronske obrade podataka, a šta rezultira pribavljanjem imovinske koristi za sebe ili drugo lice i time prouzrokovanje štete drugom licu.²² Imovinska korist ili šteta mora biti u uzročno-posledičnoj vezi sa preduzetom radnjom izvršenja. Preduzimanjem bilo koje od navedenih radnji izvršenja koja za rezultat nije imala uticaj na elektronsku obradu podataka ili njihov prenos vrši se pokušaj ovog krivičnog dela koji nije kažnjiv.

18 Matijašević, J., Spalević Ž., Ignjatijević, S., (2012). Vrste internet prevara, pojam značaj i uticaj na moralne i ekonomske aspekte društvene zajednice, 11. Naučno-stručni simpozijum Infotex, Jahorina, Istočno Sarajevo, Elektrotrhnički fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, str. 563.

19 Ibid.

20 Stojanović, Z., (2018). Komentar Krivičnog zakonika, Beograd, JP Službeni glasnik, str. 930.

21 Jovašević, D., Simović, M., (2015). Bezbednost računarskog sistema u Srbiji i evropski standardi, u: Usklađivanje zakonodavstva sa ACQUIS-EM, Sarajevo, Internacionalni Burč univerzitet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, Centar za društvena istraživanja, str 87.

22 Stojanović, Z., op. cit. str. 931.

Što se krivice tiče, računarska prevara se može izvršiti samo sa direktnim umišljajem. Osim umišljaja subjektivni element bića ovog krivičnog dela čini i namera učinioca. To znači da je za postojanje krivičnog dela neophodna namera da se sebi ili drugom licu pribavi protivpravna imovinska korist i da se time drugom licu prouzrokuje šteta. Namera u ovom slučaju mora da obuhviti ne samo pribavljanje protivpravne imovinske koristi već i prouzrokovanje štete drugome. Međutim, da bi se delo smatralo svršenim nije neophodno da namera bude i ostvarena.²³

Izvršilac ovog krivičnog dela može biti bilo koje lice. U zavisnosti od visine pribavljene materijalne koristi koja se uzima kao kvalifikatorna okolnost zakonodavac je predvideo osnovni i dva teža oblika krivičnog dela Računarska prevara. Ukoliko je visina pribavljene materijalne koristi ispod vrednosti od 450.000,00 dinara delo je izvršeno u osnovnom obliku i za njega je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Kada visina pribavljene materijalne koristi prelazi vrednost od 450.000,00 dinara krivično delo je izvršeno u prvom težem obliku za koje je propisana kazna zatvora od 1 do 8 godina. Za najteži oblik ovog krivičnog dela zakonodavac je propisao kaznu od 2 do 10 godina zatvora, a on će postojati u slučaju da je visina pribavljene materijalne koristi u iznosu preko 1,5 miliona dinara.

Krivično delo ima i lakši, privilegovan oblik²⁴ koji je predviđen stavom 4. Privilegovanu okolnost čini maliciozna namera učinioca da se vršenjem neke od propisanih radnji drugom licu prouzrokuje šteta bez namere da se pribavi protivpravna imovinska korist. Propisana kazna za ovaj oblik krivičnog dela je novčana kazna ili kazna zatvora u trajanju do 6 meseci. Delo će se smatrati dovršenim i ako se namera da se oštetiti drugo lice nije ostvarila tj. iako nije nastupila šteta. Računarska prevara se vrši na raznovrsne načine, a sa razvojem tehnologije one postaju sve sofisticiranije i kompleksnije i sve više dobijaju međunarodni karakter.

STANJE U SRBIJI

Transnacionalni karakter visokotehnološkog kriminaliteta zahteva saradnju među državama u cilju njegovog efikasnog suzbijanja. Međutim, i pored tako velikog značaja međunarodnog aspekta uspešna borba protiv ove vrste kriminala je nezamisliva bez reakcije nacionalnog zakonodavstva. U tom smislu u Republici Srbiji su sprovedene intenzivne aktivnosti na polju usvajanja odgovarajuće zakonodavne regulative i drugih institucionalnih okvira suprotstavljanja visokotehnološkom kriminalitetu među kojima je najznačajnije osnivanje specijalizovanih službi za borbu protiv visokotehnološkog kriminaliteta. Pojava i razvoj ovih krivičnih dela na teritoriji RS prati uvođenje i primenu informacione tehnologije u svim aspektima društvenog života.

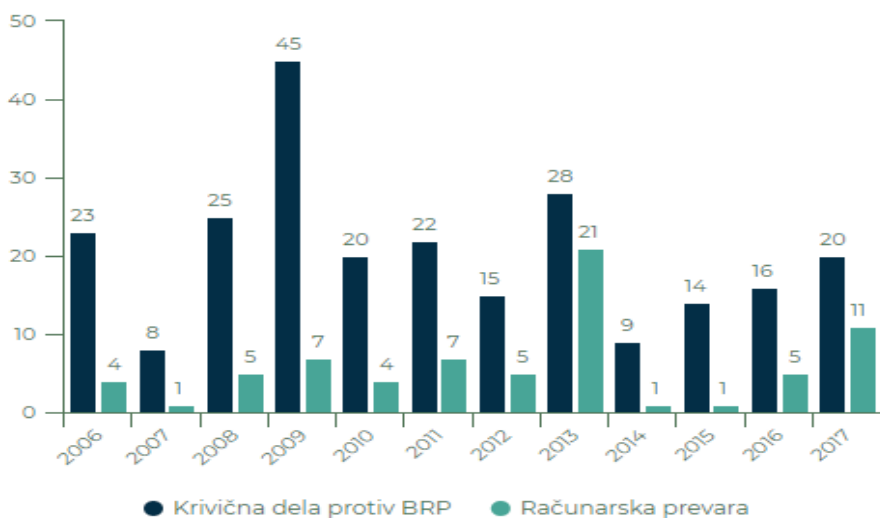
Među krivičnim delima iz grupe krivičnih dela protiv bezbednosti računarskih podataka najzastupljenije je krivično delo Računarska prevara.

23 Ibid.

24 Stojanović, Z., Deliće, N., (2013). Krivično pravo - posebni deo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 253.

Grafikon 1.

Krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka i krivično delo računarske prevare.

Izvor: Republički zavod za statistiku, statistički bilteni za period od 2006. do 2017.

U periodu od 2006. godine, kada su u krivično zakonodavstvo Republike Srbije uvedena krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka, do 2017. godine najveći broj prijavljenih lica koja su izvršila neko krivično delo iz ove grupe je 2009. godine 45. Najmanji broj učinilaca bio je 2007. godine kada je prijavljeno samo 7 lica. Najveći broj prijavljenih učinilaca krivičnog dela računarske prevare bio je 2013. godine, kada je ovo krivično delo izvršilo 21 lice, a 2007, 2014. i 2015. godine za isto krivično delo je prijavljeno samo 1 lice.

Tabela 1.

Broj prijavljenih lica za krivično delo računarske prevare u odnosu na ostala krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka

Godina	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
KD BRP	23	8	25	45	20	22	15	28	9	14	16	20
Rač. Prevara	4	1	5	7	4	7	5	21	1	1	5	11
% učešća	17,39	12,5	20	15,5	20	31,81	33,3	75	11,1	7,14	31,25	55

Izvor: Republički zavod za statistiku, statistički bilteni za period od 2006. do 2017.

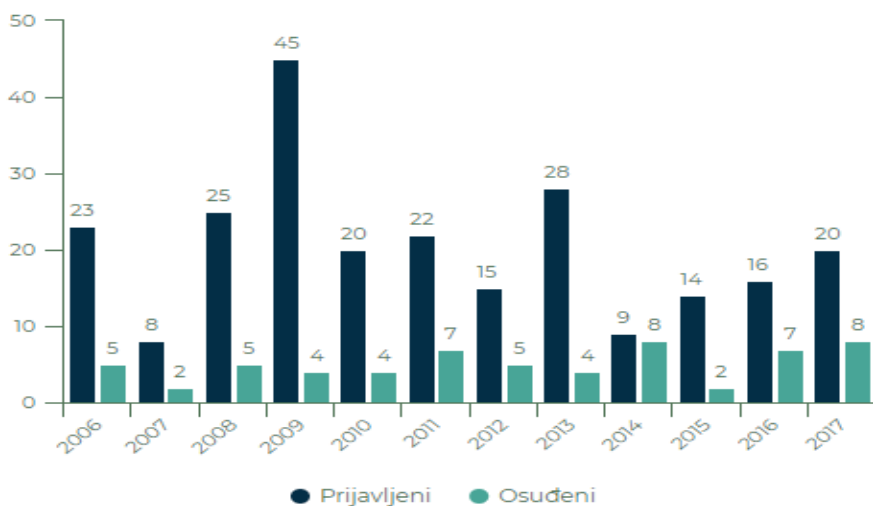
Podaci iz tabele 1 ukazuju da je veliki broj lica prijavljenih za krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka, u stvari, prijavljen za krivično delo računarske prevare. Godine 2013. čak 75% prijavljenih je prijavljeno za ovo krivično delo. Najniže učešće prijavljenih za krivično delo računarske prevare u ukupnom broju

prijavljenih je bilo 2015. godine kada je iznosilo 7,14%. Prosečno učešće prijavljenih za krivično delo Računarska prevara u ukupnom broju prijavljenih za krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka iznosi 27,5% što znači da je to više od 1/4.

Koliko se i kako krivičnopravne norme primenjuju u oblasti visokotehnološkog kriminala pokazuje odnos između prijavljenih i osuđenih za visokotehnološki kriminalitet. Stav pravnih teoretičara je da u sudstvu još uvek nije prihvaćen stav da su krivična dela kompjuterskog kriminala dela iste ili možda čak i veće društvene opasnosti od dela klasičnog kriminala i da u skladu sa tim sudi učinocima.²⁵ Ovome u prilog govore podaci izneti u grafikonu 2.

Grafikon 2.

Broj prijavljenih i osuđenih lica za krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka

Izvor: Republički zavod za statistiku, statistički bilteni za period od 2006. do 2017.

Tabela 2.

Odnos između prijavljenih i osuđenih lica za krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka.

Godina	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Prijav.	23	8	25	45	20	22	15	28	9	14	16	20
Osuđ.	5	2	5	4	4	7	5	4	8	2	7	8
%	34,78	25	20	8,9	20	31,8	33,3	14,28	88,9	14,28	43,75	40

Izvor: Republički zavod za statistiku, statistički bilteni za period od 2006. do 2017.

25 Babović, M., op. cit. str. 8.

Analizirajući podatke iz tabele 2 možemo zaključiti da je 2014. godine od 9 prijavljenih učinilaca 8 osuđeno što iznosi 88,9%, kao i da je poslednjih godina znatno uvećan broj osuđenih (2016. je osuđeno 43,75 % prijavljenih, a 2017. godine 40%), ipak u preostalom posmatranom periodu taj odnos je iznosio i manje od 9% (2009. godine).

Tabela 3.

Broj prijavljenih krivičnih dela protiv bezbednosti računarskih podataka po statističkim regionima

God	2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017	
	Br	%	Br	%	Br	%	Br	%	Br	%	Br	%	Br	%	Br	%
BG	19	95	10	45,5	9	60	19	67,8	0	0	5	35,7	4	25	13	65
VOJ	0	0	1	4,5	2	13,3	3	10,7	3	33,4	0	0	2	12,5	1	5
ŠIZS	0	0	6	27,3	4	26,7	3	10,7	5	55,5	5	35,7	3	18,8	3	15
IJS	1	5	5	22,7	0	0	3	10,7	1	11,1	4	28,6	7	43,7	3	15
ukupno	20	100	22	100	15	100	28	100	9	100	14	100	16	100	20	100

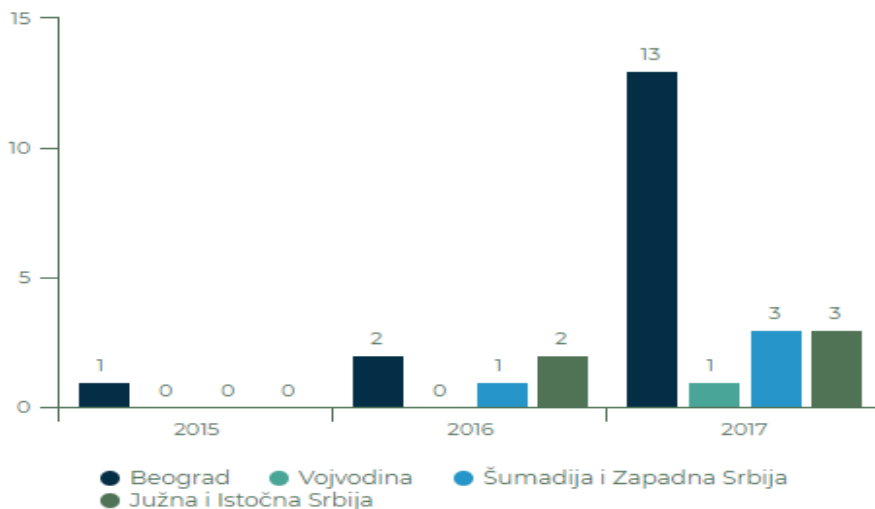
Izvor: Republički zavod za statistiku, statistički bilteni za period od 2006. do 2017.

Analizirajući podatke u tabeli 3 dolazimo do zaključka da je najveći broj učinilaca krivičnih dela ove vrste u posmatranom periodu prijavljeno na teritoriji statističkog regiona Beograd. Od 25% pa do 95% od ukupnog broja prijavljenih za krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka prijavljeno je u Beogradu. Zastupljenost prijavljenih učinilaca ovih krivičnih dela u regionu Vojvodine se kreće u rasponu od 4,5% do 33,3%. Godine 2010. i 2015. u Vojvodini nije bilo prijavljenih za ova krivična dela. Zastupljenost regiona označenog kao Šumadija i Zapadna Srbija se kreće između 10,7% u 2013. i 55,5% u 2014. godini, dok 2010. nije bilo prijavljenih. Južna i Istočna Srbija u ukupnom broju prijavljenih učestvuje između 5% i 43,7%. Grafikon 3. Broj prijavljenih za krivično delo računarske prevare po statističkim regionima

Analizirajući podatke koji su prikazani u grafikonu 3 za period od 2015. do 2017. godine o izvršiocima krivičnog dela računarske prevare po statističkim regionima, zaključujemo da je u 2015. godini za ovo krivično delo prijavljen samo jedan izvršilac iz statističkog regiona Beograd, dok ih u ostalim regionima nije bilo. Godine 2016. od 5 prijavljenih po 2 su iz statističkih regiona Beograd i Južna i Istočna Srbija, dok je jedan iz statističkog regiona Šumadija i Zapadna Srbija. U Vojvodini prijavljenih nije bilo. Najveći broj prijavljenih 2017. godine bilo je u statističkom regionu Beograd (13), u regionima Šumadija i Zapadna Srbija i Južna i Istočna Srbija bilo je po 3 izvršioca, dok je u Vojvodini bio samo jedan prijavljeni.

Grafikon 3.

Broj prijavljenih za krivično delo računarske prevare po statističkim regionima

Izvor: Republički zavod za statistiku, statistički bilteni za period od 2006. do 2017.

ZAKLJUČAK

Krivična dela kojima se ugrožava bezbednost računarskih podataka kao i ostala krivična dela iz oblasti viokotehnološkog kriminaliteta polako ulaze u sve pore savremenog društva, a svest o sve većoj opasnosti i njegovim posledicama tek počinje da bude deo naše realnosti. Svakako da jedan od glavnih problema u borbi protiv ovog vida kriminaliteta jeste nedovoljno poznavanje ove materije, kako sa teorijskog, tako is a praktičnog aspekta. Upravo iz tog razloga formirani su posebni organi koji vode borbu protiv visokotehnološkog kriminaliteta.

Jedno od najučestalijih krivičnih dela iz grupe krivičnih dela kojima se štiti bezbednost računarskih podataka je krivično delo računarska prevara. Ovo krivično delo je ušlo u naše krivično zakonodavstvo još pre potpisivanja i ratifikacije Konvencije Saveta Evrope o visokotehnološkom kriminalitetu. Kao poseban oblik prevare računarska prevara ima za motiv protivpravno sticanje materijalne koristi ili prouzrokovanje imovinske ili neimovinske štete drugom licu što implicira nesagledive štete kako za pojedinca tako i za društvo u celini. Posebna opasnost ovog krivičnog dela ogleda se u činjenici da zbog sredstva kojim se vrši, u najvećem broju slučajeva računarska prevara ostaje neotkivena, a žrtva bez saznanja da je prevarena.

Najzad, borb protiv ove vrste kriminaliteta pored niza preventivnih i represivnih mera, kao meru zaštite treba da sadrži i objavljivanje otkrivenih računarskih prevara, čiji je broj znatno veći od onih koji pokazuju statistički podaci, kako bi se sa jedne stvorila svest kod žrtava o opasnostima koje prete od ovog krivičnog dela, a sa druge strane ukazalo na *modus operandi* ovog krivičnog dela.

Dr Joko Dragojlović, PhD, Assistant Professor
University Business Academy in Novi Sad,
Faculty of Law in Novi Sad

Gordan Grujić, LL.M
Paralegal at the Law Office Životić

CRIMINAL ACT OF COMPUTER SCAM - SPECIFICITIES AND SITUATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract:

In addition to the great advantages and opportunities afforded by computers and computer networks in almost all spheres of social activity, computers and computer technologies are increasingly becoming the means of committing numerous crimes. The legislative activity of the developed countries, and later, other countries, also aimed at determining “new” criminal offenses. In this sense, the criminal legislation of our country for the first time in 2003, by the amendments and supplements to the Criminal Code, prescribes certain criminal offenses against the security of computer data. With the adoption of the 2005 Criminal Code in special Chapter XXVII, criminal offenses against the security of computer data are prescribed. The criminal offense of computer fraud is a special form of fraud that is made by one who enters the incorrect information, comits to enter the correct data, or otherwise conceals or falsely displays the data, thereby affecting the result of electronic processing and data transfer in order to obtain for himself or another an unlawful property benefit and thereby causes other property damage. In this paper, the authors pointed out the specificities and basic features of the criminal act of computer fraud.

Key words: *Computer, computer crime, scam, computer fraud.*

L I T E R A T U R A:

1. Aleksić, Ž., Škulić, M., (2007). *Kriminalistika*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
2. Babović, M., *Računarskaprevara i internet prevara*, preuzeto sa: www.stojkovic.co.rs/pdf/prevara.pdf (22.04.2019).
3. Bequai, A., (1978). *Computer crime*, Lexington.
4. Dimovski, D., (2010). *Kompjuterski kriminalitet*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 55, str. 193-210.
5. Dragojlović J., Danojlić M., (2015). *Krivično delo pravljenje i unošenje računarskih virusa kao oblik ugrožavanja računarskih sistema u: Milorad Bejatović (urednik) „Prilagođavanje pravne regulative aktuelnim trendovima u regionu“ „Pravnički dani prof. dr Slavko Carić, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe*, str. 639-648.
6. Dragojlović, J., Krstinić, D., (2015). *Evropski standardi u borbi protiv visokotehnološkog kriminaliteta i njiohova implementacija u republici Srbiji*, *Evropsko zakonodavstvo*, 14 (51) str. 92-103.
7. Jovašević, D., (1998). *Obeležja kompjuterskog kriminaliteta*, *Pravni informator*, br. 3, str. 56-62.
8. Jovašević, D., Simović, M., (2015). *Bezbednost računarskog sistema u Srbiji i evropski standardi*, u: *Usklađivanje zakonodavstva sa ACQUIS-EM*, Sarajevo, Internacionalni Burč univerzitet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, Centar za društvena istraživanja, str. 81-93.
9. *Krivični zakonik*, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 i 94/16.
10. Matijašević, J., Ignjatijević, S., (2010). *Kompjuterski kriminalitet u pravnoj teoriji, pojam, karakteristike, posledice*, 9. Naučno-stručni simpozijum Infotex, Jahorina, Istočno Sarajevo, Elektrotihnički fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, str. 852-856.
11. Matijašević, J., Spalević Ž., Ignjatijević, S., (2012). *Vrste internet prevara, pojam značaj i uticaj na moralne i ekonomske aspekte društvene zajednice*, 11. Naučno-stručni simpozijum Infotex, Jahorina, Istočno Sarajevo, Elektrotihnički fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, str. 562-565.
12. Parker, D., (1973). *Computer abuse*, Springfield.
13. Petrović, S. (2002) *Kompjuterski kriminal*, Beograd, MUP Srbije, str. 273-294.
14. *Republički zavod za statistiku, statistički bilteni za period od 2006. do 2017.*
15. Simović, M., Jovašević, D., Simović, V., (2017). *Zaštita računarske bezbednosti putem krivičnog prava u: Milovan Stanišić (urednik) Internacional scientific conference of information technology and data related research „information security“*, Beograd, Univerzitet Singidunum, str. 79-84.
16. Stojanović, Z., (2018). *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, JP Službeni glasnik.

17. Stojanović, Z., Delić, N., (2013). Krivično pravo - posebni deo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
18. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, *Službeni glasnik RS*, br. 61/05 i 104/09.
19. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, *Službeni glasnik RS*, br. 61/05 i 104/09.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

007.5:34(082)

**НАУЧНИ скуп Правнички дани проф. др Славко Царић (16 ;
2019 ; Нови Сад)**

Pravo i digitalne tehnologije : [zbornik referata sa XVI
Međunarodnog naučnog skupa "Pravnički dani prof. dr Slavko
Carić", 26-28. septembra 2019. godine u Novom Sadu] = Law and
digital technology : [proceedings of the 16th International Scientific
Conference "Legal Days Prof. Slavko Carić Ph.D.", September 26-28,
2019 in Novi Sad] / priredio, edited by Marko Carić. - Novi Sad :
Univerzitet Privredna akademija : Pravni fakultet, 2019 (Novi Sad :
Feljton). - 386 str. ; 24 cm

Tiraž 80. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija
uz svaki rad. - Rezime na engl. jeziku uz većinu radova.

ISBN 978-86-6019-103-0

a) Информације - Правна заштита - Зборници

COBISS.SR-ID 330571527